

N. IORGA

ISTORIA LITERATURILOR ROMANICE ÎN
:: DESVOLTAREA ȘI LEGĂTURILE LOR ::
= : : : Volumul I-ii : EVUL MEDIU : . : : :

STUDII ȘI CERCETĂRI

	<u>Lei</u>
I. Istoria poporului francez, de <i>N. Iorga</i> 1919 . .	20.—
II. Scurtă istorie a Slavilor răsăriteni, de <i>N. Iorga</i> 1919	10.—
III. Problemele evoluției poporului român, de <i>Dr. Gr.</i> <i>Antipa</i> 1919.	20.—

ACADEMIA ROMÂNĂ
STUDII ȘI CERCETARI
IV.

ISTORIA
LITERATURILOR ROMANICE
IN DESVOLTAREA ȘI LEGĂTURILE LOR

DE

N. IORGA
MEMBRU AL ACADEMIEI ROMÂNE

VOL. I-ii
EVUL MEDIU

BUCUREȘTI
TIPOGRAFIA „CULTURA NEAMULUI ROMÂNESC”
1920

INTRODUCERE

Romanitatea a existat oare, ca realitate etnică, în parte, ca realitate sufletească mai ales pentru ca să se poată încerca o istorie a dezvoltării ei, pe baza, înainte de toate, a acelor literaturi pe care le-a produs și care s'au influențat, s'au luptat între ele, s'au dominat și s'au înlocuit, asimilând ce li-a venit de la alte societăți de popoare și restituindu-li, cu un adaos propriu, ceia ce împrumutaseră, la un moment dat de la dânsese?

Aceasta e întâia întrebare ce ni se pune și legitimează studii îndreptate în această direcție¹.

Căci a vorbi de romanitate în alt sens, de „ginta latină“ pe care Alecsandri, cel încoronat de felibri ca să considere aceasta ca momentul de căpetenie al-vieții lui, a cântat-o într'o poezie mediocră care ne face a zimbi astăzi, dar odinioară a încântat și umplut de mândrie atâta lume, nu mai e potrivit cu ce știm astăzi și cu ce putem judeca astăzi după atâta operă de critică. Nu mai credem în romanisările minunate, prin legionari de șezeci de ani căsătoriți cu femei barbare — care, cu tenacitatea conservativă a femeilor, mai curând ele i-ar fi putut desnaționaliza —, cu alergarea, pe alocurea, în „Transvaalul“ Daciei și îmbulzirea atâtor căutători de aur și nestatornici vânători de noroc ușor, cari, nicăiri și în nicio vreme, n'au obiceiul să se așeze și să întemeieze. Nu credem în minunile făcute abia în curs de un veac și jumătate cu asemenea oameni și în asemenea situații. Cum nu putem admite fantasticul transformism al raselor inferioare prin contactul singur cu o ordine de Stat venită într'o civilizație socială și economică redusă la cele mai simple forme

¹ Cf. A. Counson, *La pensée romane, essai sur l'esprit des littératures dans les nations latines*, Louvain-Paris, 1911.

și indispensabilă de a da și scrisul cel mai modest și, pe lângă aceasta, păstrând — credem — vechiul ei graiu.

Afirmăm încă odată, sprijiniți pe atâtea exemple, arătate și aiurea, de multe ori, că desnaționalizarea raselor primitive, care rămân, și nu numai antropologic, ci prin atâtea caractere sufletești, prin atâtea decisive note morale, nu se poate face decât prin *imigranți*, prin imigranți în număr covârșitor și printr'o majoritate de imigrație, având, cu aceiași credință dacă se poate, ori cu una care să nu fie antagonică, *aceiași fel de traiu, aceleași ocupații economice*.

Dacă Irlandezii au trecut, în secolul trecut, cu sutele de mii la graiul stăpânilor, cari erau în număr mai mic și îndeplineau alte ocupații, aceasta se datorește, ni se spune, unei influențe continue exercitate de preoți și de învățători, cari i-au făcut să creadă că vechea limbă celtică e un semn de inferioritate. Se poate, căci nu se vede alt mijloc *direct* de influențare, dar trebuie să se ție în seamă mijloacele de acțiune, multiple și generalizate, pe care în zilele noastre le are la dispoziție un Stat așa de puternic, o societate așa de admirabil organizată ca Anglia și lumea engleză și cu care nimic nu poate fi comparat în vechiul Imperiu roman. Dacă în Statele Unite mulți dintre imigranți au părăsit limba lor pentru a deveni cetățeni de graiu englez ai Marii Republice, aceasta se datorește faptului că acel ce vine de aiurea, inferior în cultură, are totdeauna o sfilă deosebită față de omul de o cultură superioară pe care-l găsește și acasă la dânsul și, tot odată, împrejurării că imigranții au sosit unul câte unul, sau în grupe mici, răspândindu-se și topindu-se astfel în masa acelor pe cari i-au aflat: îndată însă ce grupe mai mari s'au așezat deosebi în aceleași centre, desnaționalizarea nu se mai face cu aceiași răpeziune, *conștiința de inferioritate lipsind*¹. Adăugim și aceea că aici limba engleză deschide accesul la orice situație, într'o societate absolut egalitară, pe când la Roma, chiar după generalizarea dreptului de cetățenie, dăruit oricărui individ cuprins între marginile Imperiului, trebuiau atâtea condiții pentru a se ajunge sus! În sfârșit, noii cetățeni aparțineau raselor celor mai variate, și englesa era mijlocul unic

¹ Negrii din America-de-Nord, aduși în mici pachete, s'au desnaționalizat, firește, ușor.

pentru a se înțelege între sine chiar, pe când în provinciile Romei imperiale nu e acesta cazul.

Înțelegem : în provinciile care au adoptat idiomul latin popular și, dezvoltându-l mai departe, au produs limbile romanice, vorbindu-l pe acela cu organe deosebite. Căci nu pretutindeni s'a petrecut aceasta. Provinciile grecești n'au dat o limbă greco-latină sau latino-greacă, de și cele două graiuri samănă așa de mult, și aceiași menținere a vechii limbi naționale se întâmpină în tot Orientul asiatic, rămas sterp în ce privește asemenea creațiuni. Și nu poate fi vorba de valoarea culturală mai înaltă a celor ce au resistat, căci nici Germania, nici anume regiuni scitice, de populație uralo-altaică, n'au putut fi asimilate.

Limbi neolatine s'au produs numai în Galia, pe basa celtică, — și Celții din Britania Mare, cari au luat atâtea cuvinte de la Romani, erau pe cale să creeze o limbă neo-latină —, în Spania și Portugalia, pe basă iberică, în Italia însăși, pe singura basă latină, în Alpi, unde Reto-Romanii — Rumunși și Ladini — au un substrat special — și la noi, unde substratul a fost dacic, trac.

În toate aceste părți, ducând, la sfârșitul Republicei romane, o viață mai mult de sat, a plugarilor și păstorilor, au trebuit să vie mari masse romane, *în adevăr* romane — nu în sensul în care anume persoane din Austria puteau fi însumate la rasa germană —, având același fel de traiu țărănesc, *pentru păstrarea chiar a căruia au părăsit solul italian*. Căci aici se înscăunase, prin progresele militare, politice și economice, ale Statului, un alt regim la țară, unde erau vile, parcuri, ca ale lorzilor englesi de astăzi, cari au izgonit la orașe — însă nu și la Roma, plină de străini și având, în Trastevere, Semiți: Sirieni și Evrei — o mare parte din vechea populație de plugari ca să-și aibă plăcerea lor de a vâna vulpi și de a organiza serbări în aier liber, iar sclavi, cu munca fără preț, lucrau pentru stăpân, pe când cea mai mare parte din aprovizionare venia pe Mare, din grânarele Siciliei, ale Africei și altor părți căzute în atârnare față de Roma. Nefiind admisibilă, cum am spus, îngrămădirea prea mare în orașe, unde nu era o industrie asemenea celei de astăzi, neputând fi vorba de emigrări ca acelea care duc în America pe sătenii fără ocupație ai Rusiei europene, ai Austro-Ungariei, ai Irlandei, a trebuit să se producă o lentă emigrare de care, în